

ГР. НАШ

СОЦІЯЛІЗМ, НАЦІОНАЛІЗМ
ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ

ОДВИТКА З КНИЖКИ „ВІЗВОЛЕННЯ ВСІХ ТРУДЯЩИХ“

ВИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“
ПРАГА — ЛЬВІВ — ЛЯЙПЦІГ

1 9 2 3

ГР. НАШ

СОЦІЯЛІЗМ, НАЦІОНАЛІЗМ
ТА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ

ОДВИТКА З КНИЖКИ „ВІЗВОЛЕННЯ ВСІХ ТРУДЯЩИХ“

ВИДАВНИЦТВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“
ПРАГА — ЛЬВІВ — ЛЯЙПЦІГ

1 9 2 3

I.

Соціалізм та націоналізм.

**Психологія
громадян вели-
ких держав.**

Людська культура найшвидче й наймогутніше розвинулась по великих державах: Рим, Англія, Франція, Німеччина, Америка. Великі держави, підбиваючи під себе багато земель і народів, мали змогу збирати скрізь по підбитих землях всякі здобутки культури, звязувати їх до купи й розвивати далі. Громадяне великих держав по власній волі переймали від завойованих те, що їм подобалося й збільшували свою культуру. Через те культура завойовників по розмірах перейшла культури народів підбитих. Проте в культуру завойовників не увійшли всі цінності культур завойованих, бо завойовники брали собі тільки те, що їм подобалось, а решту одкидали, як непотріб. Тимчасом серед того „непотрібу“ залишилося в окремих народів багато цінних культурних здобутків.

Громадяне великих держав-завойовників, бачивши меншу культурність завойованих народів, звикали думати, що все, що походить з культури великих держав, як з культури більшої, є правдивіще, ніж те, що походить з нижчої культури підбитих народів. Вони звикали

цінити й рахувати за дійсну культуру лише те, що творилося силами їхнього, пануючого народу, бо в його руках були найбільші культурні здобутки й засоби, а те, що походило з бажань підбитих народів, рахували за річ мало-важну й для культури непотрібну, без якої можна обйтися, бо вони ж самі без того обходяться.

Громадяне великих держав, перебіраючи по власній волі культурні здобутки інших народів і приєднуючи їх до своєї культури, широко вірили, що їхня збагачена культура найкраще може задовольнити вселюдство, і вважали, що окремі народи, в своїх власних інтересах, повинні переймати їхню збагачену культуру собі.

Вони вимагали від завойованих народів зれчення малої власної культури во ім'я чужої великої, а тимчасом велика культура, культура завойовників не мала в собі всіх тих національних особливостей і цінностей, які підтримували й ущасливлювали життя окремих завойованих народів. Через те завойовані, хоча й перебірали культуру завойовників, але не кидали її своєї, а навіть боролися за її здобутки, за її збереження.

Завойовники ж, не відчуваючи потреби в тих культурних здобутках, які були корисні для завойованих, а були невідомі або некорисні для завойовників, не розуміли цінностей культури народів підбитих, не надавали їм жадної вартості, вважали їх для людської культури непотрібними, а то й шкідливими, а тому визнавали малу культуру поневолених народів безпотребною й висловлювались проти її збереження та охорони.

Громадяне великих держав ніколи не відчували на собі кривди насильного відборання якогось національного культурного здобутку або заборони ним користуватися. Вважаючи свою культуру за найкращу через те, що вона найбільша, вони навіть не розуміли, як можна бажати чогось меншого за їхню культуру, чогось такого, без чого вони самі обходяться.

Все, що походило від меншої культури, здавалося їм мало вартим і навіть шкідливим, бо замість призичаювати людство до ширшої культури затримує його при вужчій. Звикши до того, що людським поступом двигає розвиток культури великих держав, вони визнавали корисним лише те, що єднається з культурою великих держав, а все, що тримається окремо від них і намагається розвиватися самостійно, в кращому разі визнавали за зайве, а в гіршому — за шкідливе й вороже людській культурі.

Стремління підбитих народів зберегти свою культуру вони визнавали наслідком відсталости, нерозуміння користі, яку дає велика культура, або сліпим шовінізмом, ненавистю до чужої культури.

Бувши самі національно вільними, вони не бачили й не відчували, якою зброєю для захисту людської волі є національна культура й любов до неї, а тому виступали вороже проти національних культур.

Ідея соціалізму виникла й розвинулась теж у великих державах. Соціалісти — громадяне великих держав не відчували на собі національного гніту, а тому в науці про соціалізм напервах мало звернули уваги на визволення націй

та на ролю національного почуття в боротьбі за визволення.

**Націоналізм за-
войовників —
шовінізм.**

Почуваючи себе добре в своїй культурі великої держави, вони гадали, що й інчим народам в тій культурі повинно бути добре. З другого боку, вони бачили, що в їхньому громадянстві, громадянстві великої держави, національне почуття виявляється тільки як стремління підбити під себе інчі народи, зробити свою націю пануючою.

Англійський націоналізм стремів до приборкання Шотландії, Ірландії, Америки, Франції і т. п. Французький націоналізм стремів проковтнути провансальців, Басків, Жидів і т. і.; російський — намагався ззісти Україну, Польщу, Білорусію, Жидів і всі інчі народи, підбиті Москвою і т. п.

Не дивно, що при таких обставинах соціялісти Англії, Франції, Росії й інших подібних країн поставилися до націоналізму негативно. Він для них був тільки стремлінням до пригноблення людства. Тимчасом як завданням соціалізму є визволення людства.

Поскільки першими теоретиками соціалізму були Англійці, Французи, Росіяне й т. і., то не дивно, що вони на підставі того, що бачили у громадян своєї національності, опреділили націоналізм, як почуття шкідливе для людства, і роспочали боротьбу з ним.

Через те довгий час націоналізм трактувався соціалістами, як зоологичний пережиток, шовінізм, людоненависть і т. п. Але в міру того, як соціалістичний рух від народів пану-

ючих переходив і до народів поневолених, підбитих і покривджених, соціалісти — громадяне поневолених народів — вияснили, що націоналізм, любов до нації, має не тільки негативні риси, а й позитивні, що негативно він виявляється тільки у переможців, які хотять тиснути інчих, а в переможених, у тих, що рвуться до визволення, націоналізм якраз скріплює визвольне почуття, помагає захищатися від насильств переможців і, таким чином, є двигаючою поступовою силою.

Націоналізм поневолених — спільнок соціалізму.

У поневолених народів націоналізм направляє волю людей не на утиски інчих, а на власний захист і визволення, тобто: як раз на те, до чого стремить і соціалізм. У поневолених народів націоналізм не тільки не суперечить соціалізмові, а навпаки, допомагає його розвиткові, бо змагається за рівність, братерство й вільність всього людства, в першу чергу завзято добиваючись вільності, рівності й братерства своїй нації перед інчими.

Соціалісти народів - володарів охrestили націоналізм шовінізмом, бо в такій формі він виявляється серед їхніх співгромадян. Але соціалісти з народів поневолених вияснили, що це неправда, бо націоналізм у поневолених народів має визвольну соціалістичну силу. Шовінізм є стремління одної нації проковтнути, поневолити, обмежити другу. А як же може це зробити поневолений з тим, хто його поневолює? Ніяк. Поневолений стремить лише до того, щоб вирватися на волю, забезпечити

собі людяне існування. І до того часу, поки він на волю не вирветься, доки він поневолений, він не може бути шовіністом, бо фізично не в силі пригноблювати других, поки сам пригноблений. Через те пригноблена нація не може бути шовіністичною, доки не вирветься на волю й не опанує кимось інчим.

Шовінізм є в тих націй, які панують над інчими, які ради своїх егоїстичних інтересів визискують інчі нації, тиснуть їх, обмежують, кривдять, виснажують і т. і. Поневолені нації, коли й мають шовіністичні мрії, то не можуть їх ніяк здійснити. Через те фактично вони шовінізму не мають. Пануючі ж, навпаки, хоч і говорять про відсутність у них шовінізму та про прихильність до поневолених і визнання прав усіх народів, але фактично, може навіть не завше свідомо й помітно для самих себе, все таки тиснуть інчих, слабших, підпорядкованих їм, тобто: виявляють шовінізм.

Націоналізм поневолених цілком відріжняється від націоналізму пануючих⁹. Націоналізм пануючих стремить до поневолення інчих, і через те є шкідливим для людства й соціалізму; націоналізм же поневолених стремить до визволення людства, урівнення одних народів зо всіма інчими і через те він є корисний для людства: він є підпомагачем соціалізму. З тих причин націоналізм перестає вже бути невідомим страховищем для соціалістів.

Соціалісти використовують його, як певну форму природженого почуття для розвитку ідей соціалізму. Правда, є людці, які й до

цього часу, з причин політичного характеру намагаються заплямувати національне визволення іменем шовінізму. Вони належать до тих націй, яким невигідне відродження інчих. Соромлячись виступати отверто проти людського (національного) визволення, такі люди виставляють національний рух за стремління до панування над інчими, а не за власне визволення.

Серед поневолених народів також часто трапляються люди, які звикли шанувати всяку думку, що йде від народів-панів, як думку більш культурних народів. Вони приймають їхню кваліфікацію національного руху за правдиву; вірять, що національне почуття є шовінізмом і соромляться його виявляти. Але справа в тім, що всякий раб, доки не усвідомить своїх людських прав, соромиться ставити до господаря певні вимоги й критикувати панські думки. Він вірить, навіть, що дарування йому — рабові певних прав було б шкідливим для всього людства (раз так пан каже). Була ж колись досить поширенна теорія про шкідливість для культури звільнення рабів, яку отверто обстоювали навіть такі видатні учені народів-панів, як Плятон.

Хто ж усвідомлює, що він має однакові права зо всіма інчими, того ніякі слова не страшать. Свідомі борці за національну волю не бояться обвинувачень в шовінізмі й сміливо роблять своє визвольне діло, не зважаючи на всі брехливі кваліфікації, які даються їм людьми з ворожого табору народів-панів, бо неправдиві нарікання ворога ніколи не в стані скомпромітувати борця за волю.

Боротьба за національну волю походить не з любови й бажання панувати над кимсь, а лише з ненависті до рабства, до пригноблення, до неволі та утисків. Це всім відомо. Через те поневоленому нема чого соромитися, коли представник пануючої нації назве його благородне стремління до визволення якимсь недобрим словом. Пан не може назвати добрим словом те, що обмежує його панування й свавільство.

Поневоленим народам нема чого соромитися, коли народи-пани обзывають їхній визвольний національний рух шовінізмом.

У визволенню жадного шовінізму нема. Шовінізм є тільки в поневоленні других.

Національний рух є визволенням не тільки політичним, а й соціальним. Народ-пан визискує народа-раба всякими способами. Територія поневоленої нації завше є колонією для нації пануючої. В колонії визиск працюючих завше дужчий, ніж в метрополії. Скасування панування однієї нації над другою є скасуванням колоніального визиску. Трудові маси поневоленої нації, скинувши панування чужої нації, тим самим знищують цілу сферу свого визиску, визиску нацією-паном. Через те кожен соціаліст повинен стреміти до визволення всякої нації, бо національне визволення є разом з тим і соціальним.

Де-хто говорить, що для пролетаріяту нема нації. Пролетаріят, мовляв, космополітичний, безнаціональний, бо йому однаково, який капіталіст його давить: чужо-національний, чи рідний по нації. Розуміється, однаково, який капіталіст давить, але не однаково, яка куль-

тура допомагає визволитись зпід капіталістичного ярма, бо чужа культура помагає менше, а своя рідна—дужче. До того ж, коли капіталісти й робітники належать до ріжних націй, то капіталіст, збільшуючи культуру своєї нації, тим самим збільшує силу свого панування над робітниками інчої нації не тільки соціально, а й культурно.

В таких умовах кожен робітник, зрікаючись своєї національної культури й переймаючи культуру пануючих, тим самим зміцнює культуру свого гнобителя й силу його панування.

Коли хто говорить, що він взагалі відкидає всяку національність і визнає себе людиною безнаціональною, космополітичною, то в цім нема жадної правди, бо він не може говорити такою мовою, яка зрозуміла була б для всіх людей (такої мови ще немає), і не належала б ні одній нації; не може користуватися тільки тими культурними здобутками, які є у всіх людей. Кожна людина обовязково користується мовою якоїсь певної нації і сумою культурних скарбів також певної нації. Мови творяться окремими націями. Кожна нація має певну суму культурних скарбів. Якою мовою і якими культурними здобутками людина користується, тій мові і тим здобуткам вона допомагає розвиватися, бо само уживання їх розвиває їх.

Той, хто покидає свою рідну мову й не користується сумою культурних скарбів своєї нації, а вживає якоїсь інчої, не рідної мови й культури, зовсім не стає людиною безнаціональною, а допомагає розвиткові тієї мови

й культури, які вживає. Хто ігнорує свою націю, той служить тій, мовою якої говорить.

А коли служить, то значить не однаково трактує її з своєю рідною. А раз не однаково трактує, то, очевидно, вважає себе близчим до неї, а коли близчим, то і приналежним.

Немає людей, які не належали б до жадної нації. Кожен належить до тієї нації, мову й культуру якої вживає і цим вжитком розвитку їх допомагає.

Коли робітник поневоленої нації вживає мову й культуру своїх панів, то цим самим зміцнює культуру своїх гнобителів, зміцнює витревалість їхнього панування.

Для повалення капіталізму необхідно робітникам всіх народів об'єднатися. Та для цього зовсім непотрібно їм зрікатися своєї національності. Треба лишень шанувати волю один одного й вільно порозуміватися в спільних справах. З цього й виникає ідея інтернаціоналу, тоб-то: міжнаціонального порозуміння, а не утворення якогось наднаціонального пана.

Інтернаціонал — згода між націями, а не знищення націй; згода між робітниками ріжних націй, а не скасування національного почуття й національної приналежності у робітників. Що швидче й більше культурності здобудуть робітники, то швидче визволяться від капіталізму. Найшвидчого розвитку здобувається рідною культурою. Кожна культура найшвидче й найкраще розвивається в рямках вільної державності. Через те завданням всякого робітництва є розвиток рідної культури й за- безпечення її державних розмірів та форми.

Націоналізм — Що більшим числом стежок люде йтимуть до щастя, то **вимога етики.*)** більше шансів на те, що серед тих стежок найдуть правдиву. Коли ж усі підуть однією, то легко може трапитись, що всі люде зблудяться. Тому то кожна людина, крім того, що перехоплює у других, повинна розвивати свої власні здібності, щоб через недогляд не поминути ані однієї можливої стежки до щастя людства.

Коли людина зрікається своїх власних природжених потягів, своїх власних органічно-психологичних потреб і натягає на себе чужу натуру, то цим самим знищує в собі ці сили, які могли би розвиватись самобутньо, які б внесли в громадянське життя те, чого інчі не внесли і не внесуть. Людина, зрікаючись розвивати індивідуальні здібності самобутньо, а направляючи їх по готовеньковіму вже шляху, тим самим позбавляє себе власної окремої стежки до щастя і тим самим зменшує число стежок до щастя людства взагалі, а через те зменшує й шанси на відшукання правдивої стежки. Отже хто розвивається не самобутньо, той вже шкодить людству в осягненні щастя. Така шкідливість є безумовно неморальність. Ще більше неморально вчиняє той, хто примушує людину зрікатись своєї вдачі й наслідувати у всьому другим, або примушує робити лише так, як він робить.

Перешкода самобутньому розвиткові людини є велика неморальність, але ще більшою немо-

*.) Цей розділ є витягом з моєї книжки „Мораль“, ст. ст. 182—190. Автор.

ральністю є перешкода самобутньому розвитку цілої нації.

Нація для вселюдства має незрівняно більшу вартість, ніж окрема людина. Тому її розвиток, її стежки до щастя мусять бути безумовно самостійними, окремими й вільними. Нація є одною із найбільших форм біологичного, натурального, а тому й найміцнішого гуртування. Головними силами, які вяжуть людей в одну націю, є спільне походження, спільна територія історичного перебування й спільна мова. Мова — головний фактор живого й свідомого звязку між усіма членами нації, бо мова наймогутніша сила, що вяже людей в одну громаду, творить соціальність.

Мова разом з цим є натуральною межою між людською масою; вона вяже певні її кількости в окремі гурти. Розвиток мови є розвитком тих громад, які нею користуються, бо ж мова найкращий і найлекший засіб культури. Скасування якоїсь мови є скасуванням найкращого засобу культури у певного народу.

Як окремі особи, бажаючи краще досягнути спільної всім мети, вільно гуртуються в родини, спілки, племена, — так і нації, бажаючи найкраще подбати про щастя людства, повинні тільки вільно гуртуватися в спілки національні.

Склад і розвитокожної нації залежить від географичного міста та історичних умов. Природа та історія могутньо й безпосередньо впливають на розвиток нації. Окрема особа нації родиться вже на світ з де-якими здатностями культивуватись якраз так, як її нація куль-

тивується, ступати якраз тим культурним шляхом, яким вся нація її ступає. Тому, хоч би як стирати з людини ознаки її національності, вони все таки лишаться, бо переробити натуру людини, цеб-то: знищити прирожденну вдачу її неможливо. Людина, переймаючи культуру нерідної нації, переймаючи культуру тієї нації, яка виросла в інчих географично-історичних умовах, не може розвивати всі сили своєї душі й розуму, бо де-які сили її, викликані до життя чисто місцевими національними умовами, не знайдуть собі ніякого споживку в культурі чужій, а через те ѹ заглухнуть. Щоб людина була широко й правдиво розвинена, вона мусить пройти неодмінно спершу культуру рідної нації (виховатись в рідній мові, знати рідну літературу, мистецтво, науку й т. і.), а потім набіратися всесвітньої культури, переносячи її на рідний ґрунт... Ібсенів Бранд каже: „де родився, там мусить кожний принести плоди своєї праці... Міцніше ѹ краще буде він рости, привязаний до рідного ґрунту, як корінем дерево...“

Кожна нація має свою власну культуру, яка частиною складається з власного придбання, а частиною з позиченого у сусідських націй або у світової культури.

Коли дві нації сполучаються на життя вільно, то вони, рівняючи свої культурно-історичні здобутки, мають спромогу вільно вирішити, які з них кращі: власні чи сусідські. Кожна з них має спромогу невдатні власні замінити кращими сусідськими, а свої кращі поширити для вживання серед сусідської нації.

Така спілка корисна не тільки цим націям, а й усьому світові, бо й інчі нації, приглядаючись до їхнього життя, мають спромогу вибрати з нього корисне для себе. Такий лад сприяєсяся осягненню щастя вселюдства.

Коли ж яка небудь нація зрікається власної культури, свого власного характеру і перехоплює все у других, а, особливо, коли перехоплює лише в однієї якої небудь нації, не обмірковуючи, що слід брати, а чого не слід, то це не тільки не дає користі ні їй, ні вселюдству, а ще й шкодить. Ій шкодить тим, що забиває рідні, віками складені, здібности, а взагалі людству — тим, що позбавляє його оригінальної культури, яка могла б дати йому нові стежки до щастя. Цілком справедливо, наприклад, каже Жаботинський: „Як би була норвежська семимільйонова нація записалася до Німців, то в підручнику німецької словесності нарахувалося б скількома йменнями більше, але за те не було б на світі того цілком своєрідного, особливо гарного, індивідуального, цінного божого квіту, який зветься норвежською літературою“. Те, що говорить Жаботинський про мову, з таким самим правом можна сказати й про інчі галузі культури.

Опріч всього наведеного, перехоплена культура завше менше корисна, ніж своєрідна, вже через те одно, що нація не має спромоги так добре пристосуватися до чужого, як до свого, бо це часто буває органично неможливо.

Ще більше шкоди має та нація, яка користується чужою культурою з примусу. Дужчі нації мають звичай все своє вважати найкращим.

щим. Часто вони не добачають своєї кганджі, а чужої вартости. Пануючи над слабшими, вони завше вдушують в них свою культуру, накидають їм власний характер; культуру ж слабших націй знищують, не добачаючи її користей. А тимчасом кожна найменша й найслабша нація має такі, властиві лише їй, здібності в утворенні загально-людського добропути, яких ніяка друга вже не має. Знищуючи культуру слабшої, дужча нація однімає у вселюдства ті користі, які воно мало б від слабшої нації. Людство, разом зі знищенням культури якої б то не було нації (хоч найменшої й найслабішої), губить ту стежку до щастя, яку прокладала та нація. А в чому запорука, що вона не була правдивою?

Отже, щоб найскоріше осягнути щастя людства, кожна особа мусить свої власні культурні здобутки вкладати в скарбницю рідної нації. Кожна нація мусить свої культурні скарби вільно складати в скарбницю загально-світової культури, набираючи звідтіля того, чого їй бракує. Що більше кожна нація вкладе в скарбницю світової культури свого власного, самобутнього, то швидче осягнеться людське щастя, бо більше стежок найдеться до нього.

Відомий історик-соціолог проф. Лякомб, який марить про найскоріше зілляння народів і вороже ставиться до гострого поділу на нації, все ж таки каже: „перехоплювання культури у чужинців безумовно звязане з небезпекою для загально-світової культури“.

Нація, яка губить власні самобутні культурні здобутки, корисні здібності, яка

зрікається власного характеру, — така нація вчиняє безумовно шкідливо, а тому й неморально не тільки відносно себе, а й відносно всього світу. Ще більше вчиняє неморально та нація, яка гнітить других і вдушує в них свою культуру.

Вільний і самобутній розвиток нації є ще більша необхідність, ніж самобутній розвиток окремих осіб. Кожна нація безумовно мусить іти своєю власною культурною стежкою, пробивати скелі, нищить терни, здобуваючи власний шматок духовного хліба, а не хапати „крихти з столу панів своїх“ і не приміряти на себе „кожух з панських плечей“.

Хто ж це зневажає, той вчиняє неморально, бо вчиняє проти інтересів людства. Хто бажає собі вільного щасливого життя, той мусить дбати й про вільне, щасливе життя нації. Як всяка нація, так і кожна окрема людина її морально повинні стежити за тим, щоб ніхто не порушував їхнього права на вільне життя та самобутній розвиток власної культури.

„Національне самовизначення людей є їх моральний обовязок“, — каже відомий знавець моралі проф. Вольтман.

Кожна людина морально повинна дбати про вільний розвиток своєї нації; повинна дбати, щоб корисні здобутки нації не пропали марно, притлумлені дужчим сусідою, а були таки вкладені в скарбницю світової культури. Передожною людиною пригніченої нації повинно завше стояти грізне питання, висловлене Франком в „Перехресних стежках“: Яке ти маєш право вдовольняти свої примхи та любовні

бажання, коли міліони твого народу не мають чим задовольнити найконечніших потреб життя?“

Конечний ідеал всесвітньої культури — це братерське єднання всіх народів, де зілляння всіх народів в один народ, в якім не буде ні „елліна, ні юдея“. Але це не означає загальної нівеліровки, загальної одноманітності. Мета культури в тім, щоб скласти такий лад суспільного життя, який дав би кожній нації і окремій особі щастя. Щастя ж — поняття індивідуальне, а тому й не може воно втілитись для всіх в одну форму.

Процес зілляння народів в братерську сім'ю треба уявляти зовсім не так, як його уявляють де-які космополіти-асимілятори. Треба, щоб кожна нація, як і кожна окрема особа, ішли до цього великого акту культури власними стежками, зі своїми власними скарбами, не відкидаючи на бік їм лише властивих здібностей. Треба, щоб вони зливалися вільно, а не зпід батога дужчої нації. Треба, щоб вони дбали лише про щастя людства, а не про вузьке „патріотичне“ щастя дужчої нації.

Справжнє царство правдивого інтернаціоналізму настане лише тоді, коли нації вільно позичатимуться кращими здобутками культури, коли єднання народів не ґрунтуються на кістках задавлених націй. Немає жадної потреби, щоб дужчі нації накидали слабшим свою культуру, свої здібності. Слабші нації й сами вільно, обмірковано й радо позичатимуть у них те, що корисне. Хиби ж ширити немає ніякої рації. До того ж мусимо брати на увагу,

що часом річ, корисна одній нації, шкодить другій.

Тільки вільна позика дасть спромогу корисним здобуткам світової культури поширитися поміж всіми націями світу. Коли люди ріжних націй впевняться, що якийсь здобуток французької культури корисний їм, то без батога позичатимуть та радо прищеплюватимуть його своїй нації, щиро дякуючи за таку користь Французам і проймаючись до них особливою симпатією. Додивляться люди, що в українській культурі є здобутки корисні всім націям — теж позичатимуть їх, не вважаючи на те, що ця культура слабша французької, і поважатимуть українську націю також, як і інчі.

Вільно й обмірковано позичаючи кращі здобутки у сусід, кожна нація разом з тим матиме змогу виправити свої хиби. Від такої вільної позики корисні здобутки всіх націй поширяться між всіми націями, а некорисні погубляться. Тоді гострі ознаки національної окремішності зникнуть. Нації стануть подібними одна до другої, і тоді легко буде не штучно, а натурально злитись в одну братерську сім'ю народів, в один майже народ, який не матиме хиб жадної нації, а зате буде мати корисні здобутки всіх націй. Та нова всенаци, що складеться таким шляхом, не буде цілком подібна ні на одну з тих націй, з яких склалася, а потроху на всіх.

Коли ж припустити, що для зілляння народів корисно, щоб одна нація глитала другу, цеб-то, щоб люди однієї нації забували свою власну національну культуру й набірались культури

дужчої нації, як цього домагаються де-які сучасні космополіти-асимілятори, — то нарешті одна дужча нація проковтне всі інші й сама запанує на ввесь світ. То буде не братерське єднання, а хижачьке проковтнення народів; не зілляння кращих здобутків всіх національних культур, а смерть їх, бо та нація, що всіх глитне, не вbere в себе всіх культур, а придушиТЬ їх силою, поставивши вгорі лише свою культуру (як це ми бачимо скрізь в історії, де одні народи завойовували других). Та культура не матиме всіх тих корисних здобутків, які виплекали ріжні нації, а зате матиме всі свої, їй лише принадлежні хиби. Тоді запанує на світі не всенація братерства з розвиненою на всі боки культурою, а яка небудь „Всенімеччина” з залізним кулаком, або „Всеамерика” з культом гаманця.

Щоб цього не сталось, кожна нація морально повинна дбати про власну культуру, а кожна свідома людина, коли вона любить людей, коли бажає їхнього щастя, бажає, щоб всі народи злились в братерську сім'ю, коли бажає, щоб всі народи стали одним народом,—то мусить помагати слабшим народам в їх культурі, щоб вони стали на один рівень зо всіма, аби вільно злитись з другими, як брат з братом, як рівний з рівним, бо поки народи нерівні, доти не настане єднання, а буде лише ковтання слабших дужчими.

Отже моральна заповідь кожній свідомій людині: „помагай культурі слабших народів, а дужчі й без тебе обійдуться; дорожись рідною культурою, стережи, щоб її ніхто не ковтнув, працюй над її розвитком для того, щоб підняти

її на високу ступінь, ставши на яку, вона вільно злилась би з другими қультурами не як жебрак з панами (бо немає спільногого щастя для жебрака й пана), а як з рідними братами, і щоб, зливаючись, вона мала право гордо сказати: „Я зливаюся з вами не з примусу, а через те, що бачу, як від нашої спілки буде краще всім жити; я беру від вас ваші корисні здобутки, але плачу вам за них такими ж цінними своїми, яких ви не маєте!” При таких лише умовах

„З народом зійдеться народ,
З'єдна братерство цілий світ;
Що з роду зародком було,
Те процвіте як пишний квіт.“

З наведеного виразно видно, що націоналізм поневолених народів не тільки не суперечить соціалізмові, а навпаки — допомагає йому, примушуючи поневолені народи боротися проти нівелляції й винищування людських культур та прокладаючи шляхи до людського єднання на вільних умовах і скасування поділу на народів-панів і народів-рабів, який перешкаджає людському єднанню. Як не може бути осіб-панів і осіб-рабів, так не повинно бути й націй-панів та націй-рабів. Всі люди і всі нації мусять бути вільними, рівними й по братньому об'єднаними. Це завдання соціалізму, це поривання людської етики.

II.

Єдиний національний фронт.

**Фронт маючих
і немаючих.**

Терміном нація, як відомо, зазначається об'єднання двох родів: 1. етнографичне й 2. державно-територіальне.

Як етнографичне, так і державно-територіальне об'єднання охоплює людей ріжного соціального стану, ріжних кляс, а тому з ріжними соціально-економічними інтересами. А де ріжні соціальні інтереси, там не може бути єдиного фронту. Ніколи селянин і робітник не стануть в однім фронті з поміщиками й капіталістами захищати той соціальний лад, який віддає землю й засоби виробництва в руки лише поміщиків та капіталістів, і навпаки: ніколи поміщики й капіталісти не захищатимуть одним фронтом з селянами й робітниками того ладу, який передає землю тільки працюочим.

Соціально-економічні інтереси кляс розвивають кожну націю не менше, як на два фронти: маючих і немаючих, які завше борються між собою. Поскільки ж соціально-економічні інтереси відбуваються на всіх інчих формах національного (етнографичного чи державно-територіального), громадського й державного

життя, то скрізь вони росколюють націю не менше, як на два фронти.

Ясно, що хто свідомо й щиро хоче говорити про зведення нації до одного національного фронту, той повинен говорити лише про котрийсь один із двох фронтів: маючих або немаючих, тоб-то: про скасування одного фронту на користь другого; про те, щоб всі національні сили направлені були на захист інтересів якогось одного фронту: маючих або немаючих, бо одночасовий захист інтересів суперечних неможливий.

Буржуазні кола, говорячи про єдиний національний фронт, пропонують всім клясам нації, всім партіям во ім'я інтересів нації об'єднатися в один фронт, обопільно поступаючись своїми клясовими інтересами для добра всієї нації.

Насправді ж, як показує досвід життя, буржуазні кола лише так говорять, але в своїх клясовых інтересах на жадні уступки немаючим не йдуть.

Прикриваючись хорошими словами про добро нації, вони стремлять не до того, щоб способом обопільних уступок і порозумінь злити два фронти (маючих і немаючих) в єдиний національний фронт людей політично й економично рівних, а до того, щоб фронт немаючих екасувати, а свій буржуазний — зробити єдиним національним фронтом.

Вони не порозуміваються з немаючими і не роблять їм жадних уступок, а просто намовляють їх відмовитися від своїх клясовых інтересів, покинути свій фронт немаючих і пристати до них, щоб таким чином перетворити буржуазний, фронт в єдиний національний.

Коли немаючі на це не погоджуються і пропонують навпаки, щоб маючі, як меншість, зріклися свого окремого фронту та пристали до фронту немаючих, як до фронту більшості, то буржуазія на це не погоджується. Коли більшість нації висловлюється за те, щоб єдиний національний фронт виступив в оборону інтересів немаючих, буржуазія відривається від того фронту й творить свій окремий фронт, який починає боротьбу з єдиним національним фронтом більшості, з фронтом немаючих. Таким чином замість одного фронту виникає знову не менше двох.

Український національний фронт. **Єдиний національний фронт повинен мати на меті охорону інтересів нації.** Позаяк же інтереси ріжних класів нації не однакові, то охорону інтересів її більшості.

Нація українська складається на 95 % з трудового селянства, робітництва та трудової інтелігенції. Отже й інтереси більшості української нації — це інтереси українського трудового селянства, робітництва та трудової інтелігенції, або навпаки: інтереси українського трудового селянства, робітництва та трудової інтелігенції є інтересами української нації. Селяне, робітники й трудова інтелігенція не хотять бути ні політичними, ні економичними рабами московського та польського колоніального капіталу на Україні або свого поміщицтва, а тому стремлять до політичної та економичної волі. Політичну волю можуть вони здобути через самостійну Українську Республіку, а економичну через відобрання природніх скар-

бів від московських, польських та своїх і інчих капіталістів на Україні й перебрання їх в руки українського трудового селянства, робітництва й трудової інтелігенції. Через те, українська нація (селяне, робітники та трудова інтелігенція) стремить до того, щоб 1. Українська Республіка була незалежною, бо залежність віддає націю під утиск і визиск інчої держави, та 2. щоб українська нація із жебрака й наймита московських та польських капіталістів на Україні обернулася в самостійного господаря, для чого їй потрібно відобрести всі природні скарби від московських, польських та своїх поміщиків і передати їх в руки більшості членів української нації (селян, робітників та трудової інтелігенції), щоб кожен з них мав однакові права й можливості користуватися всіма природними скарбами України та засобами виробництва й власною працею коло них здобувати собі засоби прожиття, щоб не залежати економично ні від московських, ні від польських, ні від своїх українських капіталістів.

Боротьба за незалежність України та за відображення природних скарбів від капіталістів та поміщиків для передачі їх більшості української нації і є метою українського національного фронту.

Хто інтереси більшості нації вважає національними інтересами, той повинен визнати інтереси українських селян, робітників і трудової інтелігенції за інтереси українського національного фронту.

Говорячи про єдиний національний український фронт, повинно мати на оці тільки той

фронт, на якому стоять українські селяне, робітники та трудова інтелігенція, бо лише той фронт є фронтом більшості нації.

І справді, українська нація на початку революції, обороняючи свої інтереси, створила в Центральній Раді єдиний національний фронт, який став на оборону інтересів українських селян, робітників та трудової інтелігенції, і зажадав самостійності нації (1-й універсал), самостійності Республіки (4-й універсал) та передачі природних скарбів і засобів виробництва в руки працюючої більшості нації (4-й універсал).

Отим єдиним національним фронтом Центральна Рада валила: 1. панування московського централізму й московської держави взагалі та 2. московського, польського й українського капіталізму.

Вона змагалася за місцеву виборну колективну владу та за передачу землі й інших природних скарбів та засобів виробництва до рук працюючих.

Роспад українського національного фронту. Той єдиний український національний фронт не сподобався, з одного боку, московським большевикам, а з другого — українським поміщикам та капіталістам. Московські большевики не схотіли передавати українському селянству й робітництву права на політичну владу на Україні, а поміщики й буржуазія України не захотіли віддавати їм природних скарбів та засобів виробництва.

З тієї причини єдиний національний фронт почав тріщати. Перший виламок з нього зро-

били московські большевики. Вийшовши з Центральної Ради (Пятаков, Затонський і інч.), вони потягли за собою частину українського селянства й робітництва обіцянкою швидче задоволити їхні потреби, ніж Центральна Рада. (Попередній вихід московських кадетів не мав жадного впливу, бо вони були чужі українській нації, як національно, так і соціально.)

Другий виламок з національного фронту зробила вже українська буржуазія.

Під час німецької окупації вона виступила проти задоволення соціальних інтересів української нації й таким чином розбила єдиний національний фронт на два: маючих і немаючих. Газета „Нова Рада“ з соціалістами-федералістами напала на соціальну політику Центральної Ради, направлену на задоволення природніми скарбами й засобами виробництва всієї української нації (селян, робітників, трудової інтелігенції), а українські власники-капіталісти злигалися з німецькими генералами та московськими поміщиками в один фронт маючих і за їх допомогою скинули Центральну Раду та посадили на її місце гетьмана. Єдиний національний фронт роспався. Українська буржуазія пішла проти єдиного українського фронту, бо він вимагав від неї зріктися власності на користь нації. Вона ж свої власницькі інтереси любила й шанувала вище національних. Щоб не повернати нації заграбованого національного добра, вона покинула єдиний національний фронт, злигалася з німецькою та московською буржуазією й продала їй суверенність української нації за

допомогу в боротьбі проти єдиного національного фронту.

Після такої зради української буржуазії єдиному українському національному фронтові ліва частина його, бачивши, що суверенність української нації вже запродано, — і то з метою не допустити до задоволення соціальних потреб нації, — також зріклася того суверенітету, але з метою купити ціною національного зренчення поміч московського большевизму в справі задоволення соціальних потреб української нації. Так відломився від українського національного фронту третій шматок, з лівого боку; утворився третій фронт, який став боротися лише за соціальну волю, залишаючи національно-державні справи на боці.

Спроба відновити єдиний національний фронт в Національному Союзі виявила, що буржуазія (хлібороби-державники, хлібороби-демократи і соціалісти - федерацісти) рішуче проти задоволення соціальних інтересів української нації. Хлібороби-державники та хлібороби-демократи просто не пішли в Національний Союз, а соціалісти-федерацісти, хоча й не мали такої сміливості як ті, щоб отверто плонути на націю й стати до співробітництва з німецькими генералами й московськими капіталістами, але виразно відмежували себе від „мрійників“ і „дітваків“, які настоювали на тім, що українська нація мусить боротися не тільки проти національного, а й соціального насильства, щоб бути вільною як національно, так і соціально.

Коли Національний Союз, як орган єдиного українського національного фронту, ухвалив

роспочати повстання проти гетьмана, щоб здобути українській нації соціальну волю, соціалісти-федералісти відкололися від того фронту й покинули його.

Коли після скинення гетьмана на Україну посунула московська червона армія, єдиний український національний фронт, щоб об'єднати всі сили нації для боротьби з нею, повинен був наочно показати народові, що охороняє його політичну й соціальну суверенність. Для того він повинен був передати народові, як політичну владу, так і природні скарби та засоби виробництва. Буржуазії це не сподобалось, і вона знов рішуче відорвалася від нього й роспочала переговори з Антантою, продаючи їй суверенність українського народу за поміч в соціальній боротьбі з ним. Єдиний національний фронт знов росколовся. Соціалісти пішли з народом, а буржуазія—з Антантою.

Після невдачі спілки буржуазії з Антантою, соціалісти знов узяли провід українськими національними справами в свої руки. Під гаслами здобути українській нації не тільки національну, а й соціальну волю, вони вкупі з народнimi повстанцями створили єдиний національний фронт „за землю й волю“, який вигнав московських окупантів з Правобережжя. Але українська буржуазія до того єдиного національного фронту поставилась вороже.

Руками Оскілків та Балбачанів вона руйнувала військову силу того фронту, а врешті злилася одною частиною (галицькою) з Московцями, а другою (придніпрянською)—з Поляками. Єдиний національний фронт остаточно розпався.

Галицька буржуазія продала інтереси української нації Денікинові, а наддніпрянська — Пілсудському. На українському національному фронті, що змагався не тільки за політичну, але й за соціальну волю, залишилася тільки одна соціалістична партія, партія соціалістів-революціонерів. Захищаючи політичну волю української нації від окупації, як московсько-большевицької, так і польської, а соціальну від московських, польських та українських поміщиків, українська партія соціалістів-революціонерів залишилася вкупі з українською нацією (селянством, робітниками та трудовою інтелігенцією) під окупацією московського большевизму, не йдучи на поклін ні до Леніна, ні до Пілсудського, і не продаючи московським большевикам ні політичної, ні економичної суверенності української нації, як не продала їх Антанті, Денікинові та Пілсудському. Вона залишилася на одному національному фронті з українською нацією, бо лише нація знає, що їй дійсно потрібно, за що саме треба боротися.

Єдиний український національний фронт. З наведеного ясно, 1. що вся нація не може мати єдиного національного фронту, бо класові інтереси її ріжні; 2. коли національним фронтом вважати фронт більшості нації, то для української нації єдиним національним фронтом є фронт українських селян, робітників і трудової інтелігенції; 3. фронт той перебуває не за кордоном, а на Україні, де більшість української нації; 4. фронт той не має нічого спільногого з московськими, польськими та українськими й інчими поміщи-

ками та капіталізмом, а рішуче з ним бореться; 5. від того єдиного національного фронту не тільки московська й польська, але й українська буржуазія сама одкололася, коли побачила, що він вимагає від неї звільнення клясовых інтересів на користь нації (Хлібороби-державники, хлібороби-демократи, соціалісти-федералісти, соціялісти-самостійники, народні республіканці, селянські соціялісти й шеметівці, оскілковці, балбачанівці і т. и.).

Отже, хто хоче щиро, щоб українська нація мала єдиний національний фронт, той повинен іти з фронтом більшості нації, тоб-то: ставати до українських селян, робітників та трудової інтелігенції і вкупі з ними боротися за їхню владу, владу селян, робітників та трудової інтелігенції; за трудову диктатуру, бо це диктатура всієї нації, без якої український трудовий народ волі не матиме; за соціальні інтереси селян, робітників і трудової інтелігенції, тоб-то: за передачу їм природних скарбів та засобів виробництва, бо без цього українська нація залишиться й на далі паймитом московських, польських та своїх капіталістів; за скасування всякої окупації, як капіталістичної, так і комуністичної.

III.

Інтернаціонал.

Знищити капіталістичний лад в одній якісь державі, не зачіпаючи його в інчих, неможливо, бо сусідні капіталістичні держави завше допомагатимуть одна одній обстоювати капіталізм. Працюючі верстви кожної держави знають, що коли вони переможуть капіталізм в своїй країні й захоплять владу в свої руки, то сусідні капіталістичні держави виступлять на поміч переможеним капіталістам, бо капіталісти не можуть допустити, щоб існувала в світі якась країна без капіталістичного ладу і була зразком вільного державно-громадського життя для робітників інчих країн. Визволитись одній країні з під капіталістичного ладу в той час, як той лад залишається по інчих краях, неможливо.

З цієї причини працюючі й покривджені всіх країн давно вже зрозуміли, що визволятися з під капіталізму треба всім працюючим всього світу спільно, об'єднавшись для того в одну міжнародну армію працюючих, якою мусить керувати один всесвітній штаб працюючих.

Для того в році 1848 р. вперше згуртовано було „Міжнародну спілку робітників“, в яку увійшли робітничі організації різних країн для

спільної боротьби з капіталізмом. Спілку ту прозвано „Інтернаціоналом“. Вона стреміла до об'єднання працюючих всього світу в одну міжнародну армію борців з капіталізмом; гаслом її стало: „Пролетарі всіх країн, єднайтесь“.

Однак через зовнішні утиски, а також внутрішні суперечки між прихильниками думок Карла Маркса та Бақуніна, р. 1874 інтернаціонал роспався. Проте потреба об'єднання працюючих для спільногго захисту своїх інтересів відчувалася так гостро, що р. 1889 на з'їзді соціалістичних партій ріжних країн засновано було другий інтернаціонал. Другий інтернаціонал дбав про об'єднання робітників усього світу, допомагав їм усвідомлювати свої інтереси, організувати роспорощені маси і керував робітничим рухом по всьому світу. Роботи другого інтернаціоналу переводилися на з'їздах його членів та в Центральному Комітеті, де промови виголошувалися на ріжних мовах.

Інтернаціонал піклувався про соціальне визволення людства всього світу, а тому мало звертав уваги на інчі справи окремих держав і націй. Поскольки його головною метою була організація й підготовка робітництва для соціальної боротьби, то він одсував на бік все, що так чи інакше заважало робітникам ставати до тієї боротьби. На цім ґрунті виросло неясне, а подекуди й цілком неправдиве, трактування окремими членами й цілими групами інтернаціоналу національного руху, а саме: буцім-то він перешкоджає соціальній боротьбі, а через те є справою реакційною. Цілком зрозуміле бажання прихильників найшвидчого соціаль-

ного визволення не одвертати уваги працюючих мас від соціальної боротьби інчими справами, соціалісти пануючих націй обернули в прикриття й оправдання своєї ворожості до національних рухів, як таких, що будім-то заважають швидчій організації соціальної боротьби. В дійсності ворожнеча повстала не з бажання швидчого об'єднання сил для спільної соціальної боротьби, а лише з невдоволення на те, що певні народи відмовляються надалі бути колонією інчих народів, рідних тим соціалістам або близьких їм з інших причин, та стремлять до самостійності.

До фанатизму й ревнощів соціальної боротьби прилучився несвідомий або просто прихованій шовінізм та імперіялізм пануючих. Тому цілком резонне бажання інтернаціоналу не відвертати своєї уваги на інчі справи, oprіч соціальної боротьби, обернуто було багатьома в боротьбу з національними рухами.

Чимало соціалістів пануючих націй, членів партій, що належали до інтернаціоналу, отверто виступили вороже проти державно-національного визволення поневолених народів і мотивували це тим, що національна боротьба розспорощує сили, потрібні для боротьби соціальної. Із того, що інтернаціонал стремить до об'єднання всього світу, вони зробили висновок, що немає потреби допомагати визволенню окремих народів, бо це розбиває єдність, до якої стремить інтернаціонал. Вони не зрозуміли, що таке вимагання подібне до того, як би вимагалося від робітників певного заводу не боротися зараз з своїм гнобителем-заводчиком

з тих причин, що організується інтернаціональна боротьба за визволення робітництва всього світу, а тому, мовляв, не треба боротися з окремими гнобителями, поки не будуть об'єднані всі сили і не розпічнеться одна спільна боротьба.

Соціялісти пануючих націй не раз ховали під іменем інтернаціоналу свої власні думки й бажання. На Україні це особливо виявилось у відношенню московських соціялістів, а згодом і комуністів, до українського визвольного руху. Під покривкою оборони інтернаціоналізму український визвольний рух оповіщений був соціялістами Московцями та Євреями московської культури за шовінізм і реакцію, з якими, мовляли, кожен соціаліст мусить боротися. Тимчасом же фактично шовінізм виявлявся як раз в московських зусиллях не дати волі українському народові. **Ніякий інтернаціонал ніколи не виступав проти визвольних національних рухів; навпаки, всі інтернаціонали завше виступали проти поневолення однієї нації другою.** Інтернаціонал застерігав тільки від шовінізму, який затемнює класову свідомість. Але визвольний рух, боротьба за волю не є жадним шовінізмом. Безперечною правдою є, що національна боротьба затемнює класову свідомість. Але, щоб уникнути цього, треба як найшвидче закінчити національну боротьбу і дати всім працюючим національну волю. Усім тоді ясно стане, чого ще їм бракує. Ворожечча ж до боротьби за національне визволення і противлення їй не тільки не допомагають усвідомленню соціальних інтересів, а навпаки затемнюють їх. Пра-

цюючий люд найкраще усвідомлює свої соціальні інтереси тоді, коли має повну державно-національну волю; коли національне поневолення не затемнює його соціального стану.

Противники національно-визвольних рухів часто обвинувачують борців за національну волю в зраді інтернаціоналізмові. Вони виставляють справу так, буцім-то інтернаціонал домугається, щоб всі народи зріклися своєї національної вдачі, свого національного „я“, своїх національних скарбів та своєї мови і т. і., а приняли все це від націй більших і дужчих, прилучилися до культури дужчих. Але все це неправда. **Інтернаціоналізм вимагає не зречення національності, а лише погодження однієї нації з другими.** Тим більше не вимагає він денационалізації, асиміляції одного народу на користь другого. Інтернаціонал стремить до утворення спілки ріжких націй, яка б захищала інтереси всіх спільніків однаково. Він вимагає скасування національного поневолення так само, як і соціального. **Інтернаціонал в спілка „між націями“; спілка на рівних правах для всіх націй: великих і малих, дужих і кволих, старих і молодих.**

Лише через те, що на Україні репрезентантами інтернаціоналу довгий час були тільки московські партії, тоб-то: партії пануючого народу, вони використовували й використовують своє становище членів інтернаціоналу для прикриття його іменем своїх власних, чисто національних, егоїстично - шовіністичних бажань. Особливо це треба сказати про членів III інтернаціоналу, який склався по ініціативі

московських большевиків і став політичною зброєю в їхніх руках для захисту чисто московських не тільки революційних, а й імперіалістичних інтересів.

Через те, що на Україні довший час членами інтернаціоналу були тільки московські партії, вони виставляли тут свої національні інтереси, як інтернаціональні, а визвольні стремління українського народу заражували до них, які суперечать інтернаціоналізмові лише через те, що ті стремління не подобались їм, членам інтернаціоналу, як московським патріотам.

Однаке в дійсності бажання московських партій не було бажанням інтернаціоналу. Ми мали діло з свідомим і несвідомим зловживанням московських партій іменем інтернаціоналу для прикриття своїх егоїстичних, націоналістично-шовіністичних бажань.

Із того, що член якоїсь організації пояснює свої певні вчинки інтересами тієї організації, зовсім не значить, що він робить їх по вказівках і бажаннях тієї організації. Із того, що московські партії — члени інтернаціоналу — поясняли й пояснюють свою ворожнечу до визвольно-національних рухів інтересами інтернаціоналізму, зовсім не значить, що інтернаціоналізм того вимагав або вимагає. Інтернаціоналізм вимагає порівняння умов людського життя по всьому світу, а це означає й рівну національну волю всіх народів.

Зважаючи на те, що на Україні інтернаціонал репрезентувався тільки московськими партіями, які виставляли його за найвищий авторитет при вирішенні всяких соціальних суперечок

і разом з тим заявляли, що він негативно ставився до національно-визвольних рухів, серед української інтелігенції склалося два погляди на інтернаціонал.

Певна група української інтелігенції, а саме, соціялістична, дивилася на інтернаціонал, як на дійсний, найвищий авторитет соціального руху та всього державно-громадського життя, вважаючи його рішення непорушим законом, що не піддається критиці, приймала погляд московських партій на національне визволення за погляд інтернаціоналу; сумувала з того, що інтернаціонал негативно ставиться до національного визвольного руху; поясняла це малою поінформованістю інтернаціоналу в національних рухах і намагалася добитися до інтернаціоналу, щоб виявити перед ним дійсний зміст національно-визвольної боротьби та здобути від нього розгрішення й благословення на дальшу свою національно-визвольну боротьбу.

Ця група ставилася до інтернаціоналу з містичною побожністю. Інтернаціонал був для неї, хоч і злим, недоброзичливим, але все таки богом, закони якого треба сліпо виконувати, спокутуючи подвіжництвом свої гріхи в національних справах та молитвами й благаннями умилостивляючи його змінити гнів на милость.

Друга група, несоціялістів, вважала інтернаціонал найлютішим злом на світі, бо його іменем робилися на Україні найгірші кривди. Досить пригадати, що московські соціялісти виправдували приналежність і підлеглість України самодержавній Росії і перешкаджали

визвольній український боротьбі „во імя інтересів інтернаціональних“; во імя цих „інтернаціональних стремлінь“ ніхто з них не допоміг Українцям у повстанню проти гетьмана, коли він оповістив федерацію з Росією. Негативний погляд на інтернаціонал особливо поширила окупація України московськими інтернаціоналістами — большевиками, які під покривкою III інтернаціоналу перевели незчисленні імперіялістичні насильства над трудовим населенням України.

Однаке і перший і другий погляди на інтернаціонал є неправдиві. Інтернаціонал не є богом, але також не є лютим злом. Він є звичайною організацією, складеною з людей, яким усе людське притомне. Відсутність божої справедливості, об'єктивності й рішучості особливо виявилися під час з'їзду трьох інтернаціоналів у Берліні весною р. 1922. Третій інтернаціонал просто хотів використати з'їзд для скріплення московських державно-національних позицій в Генуї під час переговорів з Антантою; другий — намагався обмежити й обезсилити комуністів, а віденський — шукав золотої середини, яка б поліпшила становище в Австрії: не сваритися з большевиками, щоб лякати Антанту, але не сваритися й з Антантою, бо засоби на поліпшення економічного становища Австрії можна було одержати тільки від Антанти.

І в цім стремлінню кожного інтернаціоналу до своєї вузько-егоїстичної мети всі вони забули про об'єктивну справедливість. Другий інтернаціонал напочатку висунув був справу очищення від окупації всіх немосковських

земель, захоплених большевиками (України, Грузії й т. і.). Віденський підтримав це загальними фразами, але далі обидва, щоб виторгувати щось від большевиків, поволі одсунули на бік свої вимоги й забули про інтереси міліонів поневоленого люду. Третій, щоб задобрити інчі інтернаціонали, пообіцяв їм де-які полегкості в переведенню суда над соціалістами-революціонерами, але... потім не виконав своїх обіцянок. Отак виглядала міжнародня соціалітарність трьох інтернаціоналів! Коли до цього взяти ще на увагу те, що соціалісти кожної країни виступали на засіданнях інтернаціоналів так, як це було найкорисніше для конкретних тогочасних інтересів їхніх рідних країн (представники Австрії, Німеччини та Італії — Адлер, Кріспін та Сераті шукали погодження з большевиками в інтересах навязання господарського звязку з Росією, а представники Англії й Франції — Мақдональд, Поль Фор — проти, бо їхнім країнам корисніше було змусити Росію до господарської капітуляції), а не для всього світового соціалістичного руху взагалі, то ясно стане, що про об'єктивну справедливість інтернаціоналу доводиться говорити дуже обережно.

В інтернаціоналах, як і в інших організаціях, всі справи вирішуються реальним відношенням сил. Тому й соціалістам поневолених націй, щоб здобути в інтернаціоналові рішення корисне для їхньої визвольної боротьби, щоб використати всесвітній штаб боротьби за соціальну волю для національного визволення, необхідно створити там певну реальну силу, а не надіятися

на „божеську“ милості або об'єктивну справедливість. Поки вони цього не зроблять, доти соціялісти народів-панів (Англії, Франції, Німеччини, Австрії, Італії, Росії і т. і.) не спроможуться перевести в інтернаціоналі правдивого погляду на національну визвольну боротьбу, помимо неохоти, про яку говорилося раніш, просто через брак потрібних інформацій, брак живого, болючого, що-хвилинного відчування кривди, брак стремління до визволення і т. і.

Що в кого болить, той про те й гомонить. Щоб інтернаціонал гомонів про оборону національно покривджених народів, треба зробити так, щоб в його складі було як найбільше тих людей, яким національне поневолення чинить реальний біль.

По своїй меті інтернаціонал повинен відогравати роля світового штабу всіх трудящих і покривджених для боротьби з насильниками. Для цього він повинен складатися з тих, хто реально знає, що і як треба зробити, аби сили всіх працюючих і покривджених об'єднати й повести на спільний бій.

Інтернаціонал не повинен бути організацією лише теоретичною, а цілком практичною. Щоб не роспорощуватися, як це сталося з II інтернаціоналом 1914 р. перед світовою війною, і не ставати однобокою зброєю імперіалістичних інтересів однієї держави, як це сталося з III інтернаціоналом, інтернаціонал повинен бути дійсно об'єктивним при вирішенню всіх справ, які допомагають соціальному, політичному й національному визволенню кожного народу.

Кожен народ має свої особливості в історії і в укладі свого життя. Тому не може бути одного спільногого рецепту конкретного визволення всіх народів. Повинен бути один всесвітній план для всесвітнього руху, одна мета, але методи й шляхи конкретного визволення в тих чи інчих умовах, в тім чи інчім місці необхідно стають ріжними. Для того, щоб мати найдокладніші відомості про умови визволення кожного народу в кожному місці, інтернаціонал повинен мати в своїм складі представників від усіх тих народів. Тоді тільки він буде дійсним інтернаціоналом, коли в ньому будуть заступлені представники всіх народів, що борються за визволення; тоді тільки він і спроможеться бути об'єктивним.

Отже завданням соціалістів є створення такого інтернаціоналу, який би охопив народи всього світу, а не тільки народів-панів, і піднісся дійсно вище державно-національних інтересів всіх окремих країн, а став опікуном спільних усім справ, взяв під свій реальний захист працюючі маси всіх народів і держав для здобуття їм повної волі, як соціальної, так політичної взагалі та національної зокрема, бо, де нема національної волі, там не може бути й соціальної. Передумовою повного соціального визволення є національна воля, бо, доки нація поневолена, доти вона є колонією нації пануючої, а населення колонії завше більше виснажується, ніж населення пануючої нації.

Для здобуття повної соціальної волі всім народам інтернаціонал повинен забезпечити кожному народові його суверенність, а суверен-

ність народу найкраще забезпечується його державно-національною самостійністю, яка, розуміється, не перешкаджає йому входити у вільні спілки з подібними йому державами. Через те інтернаціонал повинен допомагати всім народам і державам здобувати державно-національну самостійність та вязатися їм між собою у вільні спілки для задоволення всіх спільних загально-людських інтересів.

Щоб об'єднати й використати для всесвітньої боротьби з капіталізмом сили всіх працюючих, інтернаціонал повинен не асимілювати всі народи, не централізувати їх, а навпаки, допомагати кожному з них здобути державно-національну волю, щоб вони відчули й зрозуміли добро вільного, самостійного життя, та сами об'єдналися в вільні спілки для спільного захисту своєї волі.

Інтернаціонал повинен стати не наднаціональним паном для керування всіми народами, а міжнаціональним (інтернаціональним), вільнообраним всіма судією й порадником. Інтернаціонал повинен бути міжнаціональним осередком порозуміння всіх націй, де б ріжні партії ріжніх народів брали участь на однакових правах і умовах.

Створення такого інтернаціоналу, спершу, лише як штабу для всесвітньої боротьби з капіталізмом, а потім, як спільногокеруючого й регулюючого всесвітнього органу вільних народів і держав — і є завданням соціалістів.

IV.

Самостійність та Федерація.

Самостійність, окремішність і гуртування. Кожна людина повинна мати волю, тоб-то: право і можливість сама собі, самостійно вирішувати свою долю, свої вчинки, керувати власним життям. **Воля й самостійність нероздільні.** Хто несамостійний, той невільний, а від когось залежний, комусь підлеглий.

Коли кожна окрема людина має право на волю, то тим більше це право належить людським об'єднанням, в тім числі й націям. А раз нації мають право на волю, то тим самим і на самостійність, бо без самостійності, без можливості самому керувати собою, нема волі.

З цих причин не тільки кожен соціаліст, а навіть всякий інчий щирий прихильник народної волі повинен обстоювати самостійністьожної нації.

Однаке самостійність часто переплутують з окремішністю, яка зовсім не однозначна самостійності. Самостійність означає становище волі: хотіння і спроможність вільного його виявлення й задоволення, а окремішність — зовнішню форму буття.

Як окрема людина не є самостійною, коли чинить під примусом других, так само й нація та держава. Україна в часи гетьмана (1918 р.), хоча й була державою окремою, але не була самостійною: вона порядкувалася не по своїй волі, не волею свого народу, а приписами німецького уряду.

З другого боку в році 1917 після оповіщення З універсалу Україна була Народньою Республікою в федеративнім звязку з Росією. Але фактично вона управлялася сама собою. Федеративний звязок з Росією в той час не перешкаджав українському народові не виконувати наказів з Москви і творити свою волю. В тім і виявлялася повна його самостійність, життя по власній волі. Україна була тоді цілком самостійною, хоча й не окремою державою.

Зважаючи на те, що самостійність і окремішність ріжні поняття, не треба їх плутати до купи. Обстоюючи волю окремих осіб і народів, кожен соціаліст повинен обстоювати їхню самостійність, тоб-то: спроможність жити по своїй волі. Однаке це не означає, що він повинен завжди обстоювати їхню окремішність.

Ідеал соціалізму — людська воля. До цього кожен соціаліст і повинен змагатися, а в своїх змаганнях використовувати завжди ті форми й засоби, якими найшвидче можна її осягнути.

Коли волю забезпечує окремішність — змагатися до окремішності; коли гуртування (союз, конфедерація, федерація) — використовувати їх.

Є умови, в яких всяка людина може сама, окремо від других вирішувати й виконувати свої вчинки, бути самостійною; а бувають такі

умови, в яких жадна людина не може бути самостійною окремо від других, а тільки в певнім звязку з ними. Наприклад: в пустелі, серед диких звірів, окрема людина не може жити самостійно, по своїй волі, бо голод і звірина змушують її робити не те, що вона хоче. Голод і звірина роблять її підлеглою їм, несамостійною.

Коли окремі особи там поєднаються в певний гурт, то матимуть змогу гуртом оборонятися від голоду й звірини, а через те кожне з них, хоча й обмежить себе частинно на користь громади, але врешті матиме більше змоги задовольняти свої власні хотіння, свою волю, ніж при окремім житті. В таких випадках гурт забезпечить кожній особі ширшу спроможність самостійності, ніж окремішність.

Так само і в житті народів та держав. Є умови, в яких нації та держави найкраще захищають свою волю при формі окремого існування, а бувас й навпаки.

Правда, всяке поєднання до якоїсь міри завше обмежує волю тих, хто єднається. Однак треба рахуватися з тим, в якім випадку більше обмежується самостійність: чи при окремішності, коли окрема одиниця, бувши не в силі захистити сама себе від зовнішніх обставин, мусить цілком їм підлягати, чи при об'єднанні, яке безумовно захищає її від багатьох лихих умов.

Гурт, хоча й обмежує самостійність одиниць в деяких сферах життя, та за те дає змогу ширше виявитися їй в багатьох інчих. Цим самим дається більша змога кожній особі вия-

вляти себе, жити по своїй волі, тоб-то: самостійно. Через те кожного разу треба вимірковувати, що в тогочасних обставинах більше обмежує самостійність: окремішність чи гурт.

Гурт, в якому окремій людині доводиться проходити через дикий, повний звірини ліс, розуміється, звяzuє волю вчинківожної окремої людини, обмежує її самостійність. За те він захищає кожну людину від звірини, від голоду, від заблудження й т. і.

Такий гурт обмежує самостійність людини в дрібних вчинках (не дозволяє їй без потреби ухилятися в бік, спати, співати, гомоніти до смаку й т. і.), але допомагає їй здійснити головну, самостійно вибрану мету: перейти через дикий ліс.

В якім же випадку самостійність людини більше обмежується: чи тоді, коли вона йде окремо, сама собі, і збивається від самостійних примх та помилок на боки, а врешті заблуджується й повертає назад, або часом накликає на себе звірину й попадає її в пащу; чи тоді, коли, обмежена в дрібницях гуртом, вона під його захистом досягає своєї головної, вільно обраної, самостійної мети?

З цього прикладу видно, що самостійність в певних обставинах краще забезпечується гуртом, ніж окремішністю.

Всім відомо, що кожна окрема людина через гуртування має можливість краще задоволити свої потреби, ніж сама.

Що більше єднання між людьми, то більше спільної праці, більше культурного поступу,

більше можливостей здійснювати свої самостійні хотіння.

Отже гуртування є необхідною формою людського життя.

На питання: окремішність чи гуртування, ми мусимо категорично відповісти: розуміється, гуртування осіб в громаді, громад — в державі, держав — у спілки держав і т. д. до всеєвітньої федерації людства.

Вільне й невільне гуртування. Гуртування може відбуватися двома способами:

1) по волі тих окремих осіб, які гуртуються, тоб-то: коли кожна людина самостійно приступає до гурту на сих чи інчих, спільно витворених умовах, і 2. проти волі тих осіб, які гуртуються, тоб-то: коли вони змушені до гуртування примусом, коли знищується або порушується їхня самостійність.

Якщо гуртування відбувається з волі всіх, хто гуртується, то гурт складається в такі форми, які не обмежують нічієї самостійності, бо самообмеження не є порушенням самостійності. Самостійно обрані форми гуртування забезпечують можливість кожному членові гурту захищати свої індивідуальні інтереси, не допускати до скривдження їх, не підпадати під небажаний, а то й шкідливий для неї примус з боку інчих.

Таке гуртування стремить до забезпечення кожному своєму членові найширшої можливості задовольнити його окремі, індивідуальні бажання, тоб-то: фактично допомагає здійсненню самостійності кожного, можливості життя по власній волі.

До такого гуртування людство стремить з перших часів свого існування, бо таке гуртування є способом розвитку й задоволення людських потреб. Ми бачимо, як дикиуни єднаються в родини, родини — в племена, племена — в держави, держави — в спілки і т. и. Це з'явище в людськім житті існує з найдавніших часів і до нашого дня. Найбільш відомими його показчиками в старовину було об'єднання Греції в спілку держав, а в нових часах — об'єднання німецьких держав в германську імперію.

Але є й інчий спосіб гуртування: гуртування з метою використати лише техничну силу гурту для потреб однієї якоїсь складової частини його, не задовольняючи індивідуальних потреб інчих.

Таке гуртування походить з волі не кількох бажаючих зійтися в один гурт ради спільногодобра, а з волі одного, який хоче техничну силу гурту використати для задоволення лише своїх власних інтересів. Гуртування, яке відбувається з волі одного, направлене на підпорядкування йому всіх інчих, не тільки не захищає інтересів усіх, хто приступає до гурту, а навпаки: обмежує їх на користь одного. Правда, й таке гуртування має свої користі, бо кожен гурт здатніще, швидче й краще переводить всяку справу. Тому в справах, які походять з однакових інтересів всіх складових частин гурту, і такий гурт приносить велику користь. Але в справах чисто індивідуальних, в тих, які цікавлять одних, а не цікавлять других, а особливо в тих, які одним бажані, а другим ні, таке гуртування не тільки жадної користі не при-

носить, а лише шкодить. Той один, хто гуртує навколо себе інчих по своїй волі, змушує інчих слухатись його, і всі справи розвязує так, як йому видається кращим. З того походить обмеження самостійності всіх учасників гурту, опріч одного, хто керує всім гуртом. З того походить поневолення одних учасників гурту другими. Розуміється, що таке гуртування вбиває самостійність, а тому є шкідливим.

Проти такого гуртування людство завше боролося. Вся історія людства повна повстань окремих народів проти тих, хто насильно змушував їх жити в однім гурті з собою, хто насилував їхню волю, знищував їхню самостійність.

Отже в історії людства бачимо два паралельних, але протилежних по напрямкові рухи: 1. стремління до вільного гуртування і 2. боротьбу з насильним гуртуванням. Людство хоче жити в гурті, але так, щоб кожен був самостійним, щоб ніхто його не насилував.

Кожен хоче користуватися всіми вигодами гуртування, але так, щоб жертвувати для того не більше, як сам хоче, і то так, щоб кожної хвилі мати змогу вийти з гурту, коли шкода від звязання гуртом переважить користь єднання в гурті.

Гуртування повинно бути таким, щоб не вбивати самостійної волі й особливостей індивідуумів (як окремих осіб, так і народів).

Всі, хто стає до гурту, повинні держатися за нього тільки однією рукою, щоб мати можливість другою задовольняти свої індивідуальні потреби, яких інчі учасники гурту не мають.

З наведеного ясно, що не можна ставити питання: самостійність чи федерація.

Розуміється, самостійність.

Окремішність Питання треба ставити так: окремішність чи федерація (гуртування). І тут ми повинні відповісти: залежно від того, яка федерація і яка окремішність. Коли федерація забезпечує самостійність, то федерація; коли — ні, то окремішність; бо раз гуртування не захищає самостійності індивідуума, а віддає його особистість на поталу, на знищенню, то воно йому не потрібне, а тільки шкідливе. Так само треба сказати й про окремішність.

Коли окремішність не захищає самостійності, вона також не потрібна.

Ні гуртування, ні окремішність держав і народів не є метою людського життя, а лише засобами до осягнення волі. Як гуртування, так і окремішність кожного разу бажані лише доти, доки вони забезпечують змогу окремим людям і народам жити по своїй волі, самостійно.

Кожної окремої хвилі потрібно вимірковувати, що саме в ту хвилю краще захищає самостійність, і до того стреміти.

Гуртування (союз, конфедерації, федерації) бажані, коли вони захищають самостійність кожного свого члена. Гуртування допомагають тим, що згуртовані мають змогу краще захищати спільні інтереси і менше залежати від лихих обставин, тобто: допомагають жити більше самостійно. Але всяке гуртування цінне лише доти і лише постільки, доки й посکільки воно не насилює волі своїх учасників, не касує їхньої

самостійності. Що менше обмеження, то більше потягу до гуртування.

Об'єднання страшне тим, щоб дужчі в гурті не поневолили слабших. Отже, щоб гуртування нікого не страшило, треба його впорядкувати так, аби кожен член його входив у гурт по своєму хотінню і мав змогу з нього також по своїй волі вийти. Тоді ніхто не буде ніким обмежений, oprіч самим собою, а самообмеження не порушує самостійності.

При таких умовах жадне гуртування (союз, конфедерація, федерація) не страшне, бо кожної хвилі можна його покинути.

Московське й польське громадянство, закликаючи Українців на федерацію України з Москвою або України з Польщею, вкладає в слово федерація не той зміст, який зараз надаємо йому ми. Під московською й польською федерацією часто ховається зміст не вільного поєднання для співжиття на рівних умовах, а прилучення України до Московщини або до Польщі для панування московського центру над „окраїнами“ або польського над „кресами“. Така федерація не забезпечує волі народів, які federуються, не забезпечує їхньої самостійності, їхнього „я“, а тому рішуче шкідлива. Краще окремішність, ніж така федерація, бо окремішність можливо дасть якусь змогу бути самостійними хоча почасти, а така федерація, яка підпорядковує одних учасників федерації другим, безсумнівно касує всяку самостійність слабших.

Коли Московці й Поляки ствердять гарантію того, що самостійність федеруючих не буде ні-

ким порушена, то Українці повинні вітати таку федерацію, бо вона безперечно корисна не тільки для Московців і Поляків, а й для Українців, щоб спільно захищатися від економичного й політичного поневолення Московщини, України й Польщі інчими народами.

Об'єднання України з Московчиною або з Польщею в цей час загрожує Україні позбавленням самостійності. Тому українські соціалісти повинні обстоювати зараз окремішність України аж доти, доки не складуться такі об'єктивні умови, які гарантуватимуть, що спілка України з Москвою або з Польщею не скасує самостійності українського народу. Як тільки з боку Московщини та Польщі зникне загроза поневолення України, українські соціалісти мусять активно поставити справу утворення між Україною, Московчиною, Польщею й інчими сусідами якоїсь спілки (союзу, конфедерації, федерації), щоб спільними силами поборювати всякі сторонні зазіхання й заходи, які роблять їх залежними не від власної волі, а від сторонніх ворожих чинників, що обмежують їхню самостійність.

Чому ставимо конкретно питання про якусь спілку з Москвою або Польщею? Тому, що до всесвітньої федерації можна дійти тільки через якоїсь конкретні спілки з сусідами. Доки народи не навчаться жити в добрій спілці з сусідами, доти не може бути дійсної світової федерації, опріч паперових декларацій. Чому не з Румунією, Чехією і т. ін.? Розуміється, що, говорячи про Московчину й Польщу, тим самим зазначаємо своє становище і до спілки з Чехією,

Румунією і т. ін. Найтрудніше найти добросусідські відносини з Московчиною та Польщею, зважаючи на їхні історичні насильства над Україною.

Тому, коли з Московчиною та Польщею є перспектива залагодити справу по доброму, то тим лекше можна зробити з іншими сусідами.

Розуміється, це не означає, що треба стреміти до порозуміння й спілки в першу чергу з Московчиною й Польщею. Треба порозуміватися з тими, хто хоче порозуміння. Коли цього хоче Чехія, то з Чехією, Румунія — то з Румунією, Туреччина — з Туреччиною.

Ми тільки зазначаємо, що порозуміння й спілки не треба боятися, а навпаки, треба до них стреміти, бо спілка людства — найкращий спосіб задоволення людських потреб.

Друковано у друкарні К. Г. РЕДЕРА, тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІГУ.
820428

НОВІ КНИЖКИ.

- М. ШАПОВАЛ: Революційний соціалізм. 256 стор.
- О. МИЦЮК: Як боролося українське селянство за землю. 19 стор.
- Індивідуалізм та колективізм українських хліборобів. 20 стор.
- Всенародне право на землю та промислова майбутність України. 24 стор.

*

КНИЖКИ Й БРОШУРИ, ВИДАНІ Т-ОМ „ВІЛЬНА СПІЛКА“.

1. „ВІЛЬНА СПІЛКА“. Збірник статей на громадсько-політичні теми.
2. ГР. НАШ: Народня влада на Україні.
3. N. Hugorijiw: Die Ukraine und Russland.
4. ГР. НАШ: Визволення всіх трудящих. Збірник популярних статей по ідеології народницького (революційного) соціалізму.
5. — Капіталістичний лад.
6. — Громадське господарство.
7. — Визвольні сили в капіталістичній державі.
8. — Способи заведення соціалістичного ладу.
9. — Партія всіх працюючих.
10. — Етика й соціалізм.
11. — Соціалізм, хамство та правовий лад.
12. — Соціалізм, націоналізм та інтернаціоналізм.
13. — Революція й після неї.